

TUSSENBALANS
VRIJWILLIGERSWERK IN

2015

een evaluatie van het vrijwilligersbeleid in de gemeente Rotterdam

Deze publicatie is gebaseerd op de eindrapportage van het Instituut voor Publiek en Politiek over het evaluatieproces vrijwilligersbeleid in Rotterdam, aangevuld met bijdragen van leden van de stuurgroep die voor dit evaluatieproces ingesteld is.

Opdrachtgever dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam

Eindredactie X.M. van den Bleek, PROXY

Vormgeving X.M. van den Bleek, PROXY

Fotografie M. van Naamen

Druk De Nieuwe Grafische

Oplage 3.000

Rotterdam, september 2006

TUSSENBALANS
VRIJWILLIGERSWERK IN 2015

een evaluatie van het vrijwilligersbeleid in de gemeente Rotterdam

inhoudsopgave

voorwoord	5
inleiding	7
1. het evaluatieproces	8
2. gedane zaken	12
3. vooruitblik	16
4. aanbevelingen	25
noten	28
bijlagen	31

---

voorwoord

Als onderdeel van de beleidscyclus⁽¹⁾ van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam is vanaf medio 2005 in samenwerking met het vrijwilligersveld een evaluatieproces uitgevoerd om de resultaten van het vrijwilligersbeleid in Rotterdam in kaart te brengen en waar nodig voorstellen te doen voor nieuw beleid of voor aanpassingen in bestaand beleid. Vertrekpunt voor deze evaluatie was het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015⁽²⁾ met bijbehorend raadstuk, opgesteld in 2000.

Voor u ligt het voorlopige eindproduct van het evaluatieproces, in de vorm van een Tussenbalans Vrijwilligerswerk in 2015. Pas na adviezen van de deelgemeenten en belanghebbende stedelijke diensten, verdere afstemming met de Wet maatschappelijk ondersteuning (Wmo) en het ouderenbeleid en na de toevoeging van een financiële paragraaf komt de beleidsvoorbereiding in een meer definitieve fase. Uiteindelijk zal het college van Burgemeester en Wethouders in het najaar, in de aanloop naar de gemeentebegroting 2007, een voorstel aan de gemeenteraad voorleggen. Deze heeft het laatste woord.

Gelet op de grote tijdsperiode tussen het raadsbesluit en de met het vrijwilligersveld gevoerde discussie, leek het mij geboden een 'tussenstand' te geven, temeer daar tijdens het evaluatieproces bleek dat degenen die in 2000 betrokken waren bij het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015, vonden dat ze tot dan toe slecht op de hoogte waren gehouden van de vorderingen. Van de verdere voortgang zullen wij u op de hoogte houden via de gebruikelijke gemeentelijke kanalen en via de website van inZ.

Ik wens u veel leesplezier.

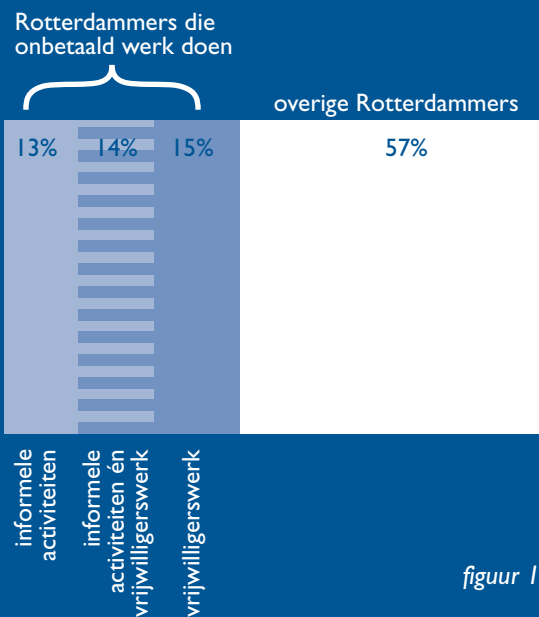
M.J. Toet
algemeen directeur
dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid Rotterdam

Vrijwilligerswerk:

werk voor andere mensen,
organisaties of de samenleving
dat onbetaald, onverplicht en in
enig georganiseerd verband wordt
verricht.

Informele activiteiten:

onbetaald en onverplicht werk
in ongeorganiseerd verband, niet
op basis van wederkerigheid, ten
behoefte van personen buiten het
eigen huishouden. Bestaat meestal
uit persoonlijke zorg en wordt
daarom ook vaak informele hulp
genoemd.

figuur 1

Uit onderzoek blijkt dat in 2005 43% van de
Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar
(201.637 personen) wel eens één of meer vormen
van onbetaald werk verrichtte: 28% doet wel eens aan
informele hulp, los van een organisatie, bijna 30%
verricht wel eens vrijwilligerswerk. Voor een deel gaat
het om dezelfde mensen: 14% doet namelijk zowel aan
informele hulp als aan vrijwilligerswerk⁽³⁾.

inleiding

In 1998 en 1999 is in Rotterdam onder begeleiding van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) het project Vrijwilligerswerk in 2015 uitgevoerd. In dit project stond de toekomst van het vrijwilligerswerk in Rotterdam centraal. Tijdens verschillende bijeenkomsten hebben bij het vrijwilligerswerk betrokken Rotterdamers nagedacht over de toekomst van het vrijwilligerswerk. Dit project heeft geresulteerd in het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015⁽⁴⁾. In dit document zijn 41 uitdagingen geformuleerd voor overheid, steunorganisaties, vrijwilligersorganisaties en het bedrijfsleven. Het document is door de gemeenteraad vastgesteld. In het begeleidende raadstuk⁽⁵⁾ is bovendien een tiental beslispunten vastgelegd.

Nu, ongeveer op de helft van de weg naar 2015, wordt tussentijds de balans opgemaakt. Met dit evaluatieproces wordt teruggekeken op het beleid op het gebied van vrijwilligerswerk van de afgelopen jaren. Doel is te bezien waar stedelijke overheid, deelgemeentelijke overheid, steunorganisaties, vrijwilligersorganisaties en bedrijfsleven staan in de uitvoering van de geformuleerde uitdagingen en beslispunten en om waar nodig voorstellen te doen voor nieuw beleid of voor aanpassingen in bestaand beleid.

De opdrachtgever voor dit evaluatieproces en het daaruit voortvloeiende rapport Tussenbalans Vrijwilligerswerk in 2015 is de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam. De projectleiding is in handen van het IPP. Daarnaast verzorgt PROXY, dat het vrijwilligerswerk in Rotterdam ondersteunt, het secretariaat en de communicatie. Het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) is ingeschakeld voor het verzamelen van relevante gegevens.

Twee bijeenkomsten stonden centraal in het evaluatieproces. Op 16 februari 2006 is een Evaluatiebijeenkomst gehouden, waarin is teruggekeken op de achterliggende periode. En op 6 april 2006 vond een Conferentie plaats waarin de deelnemers voornamelijk naar de toekomst keken. Ter voorbereiding van deze bijeenkomsten heeft het IPP in augustus 2005 verkennende gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van het vrijwilligersveld in Rotterdam. Vervolgens is een voorstel ontwikkeld voor de aanpak in 2006. Er is een Stuurgroep samengesteld uit mensen die bij de start van het evaluatieproces betrokken zijn geweest. Na de Evaluatiebijeenkomst heeft deze Stuurgroep de voorlopige balans opgemaakt en de verdere aanpak bepaald. De Stuurgroep is ook bijeen geweest om de resultaten van de Conferentie te bespreken.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt het evaluatieproces uiteengezet. In hoofdstuk 2 worden de aanbevelingen uit het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015⁽⁶⁾ onder de loep genomen. Hoofdstuk 3 kijkt vooruit: het gaat in op de vijf hoofdthema's van de conferentie. In hoofdstuk 4 komen tot slot de aanbevelingen aan de orde.

In bijlage 1 vindt u een groot aantal definities van begrippen die weliswaar veel gebruikt worden als over vrijwilligerswerk gesproken wordt, maar die zonder definitie voor meer dan één uitleg vatbaar zijn. Bijlage 2 geeft een overzicht van de deelnemers aan de Evaluatiebijeenkomst, de Conferentie en de Stuurgroep.

I. het evaluatieproces

Voorgeschiedenis

In 1998 heeft de Rotterdamse gemeenteraad in de nota Vrijwilligersbeleid in Rotterdam⁽⁷⁾ zijn waardering voor het vrijwilligerswerk als volgt geformuleerd:

1. diversiteit: de culturele pluriformiteit van de stedelijke samenleving komt tot uitdrukking in het vrijwilligerswerk;
2. cohesie: het vrijwilligerswerk is een belangrijke mededragers van de sociale infrastructuur;
3. civil society: het vrijwilligerswerk vormt een wijkplaats voor de burger en een buffer tegen verstatelijking en commercialisering;
4. mensbeeld: de vrijwilliger is een sociaal waardevolle manifestatie van burgerlijke betrokkenheid en vaardigheid;
5. plezier: het persoonlijk welzijn van de burger wordt verhoogd door zijn vrijwilligerswerk.

Het vrijwilligersbeleid wordt sindsdien vanuit deze waardering vormgegeven.

In 1998 en 1999 is in Rotterdam onder begeleiding van het IPP het project Vrijwilligerswerk in 2015 uitgevoerd. In dit project stond de toekomst van het vrijwilligerswerk in Rotterdam centraal. Op verschillende bijeenkomsten hebben ruim 150 bij het vrijwilligerswerk betrokken Rotterdamers nagedacht over de toekomstige uitdagingen voor het vrijwilligerswerk. Het visietraject in 1999 was gebaseerd op de ontwikkeling van vier toekomstscenario's, ter voorbereiding op onzekerheden die de toekomst in petto heeft. De uitkomsten hiervan zijn in januari 2000 vastgelegd in het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015⁽⁸⁾, op grond waarvan conclusies voor het beleid zijn getrokken. Dit visiedocument bevat 41 uitdagingen voor de overheid, steunorganisaties, vrijwilligersorganisaties en het bedrijfsleven en is door de gemeenteraad vastgesteld.

In het begeleidende raadstuk⁽⁹⁾ is ook een tiental beslispunten geformuleerd. De belangrijkste kaderstellende punten waren:

- bevordering van vrijwilligerswerk door allochtonen en door mensen zonder betaalde baan;
- modernisering van de infrastructuur voor de ondersteuning van het vrijwilligerswerk, zodat steunorganisaties klant- en vraaggerichter kunnen werken en vrijwilligersorganisaties daardoor op hun beurt doelmatiger kunnen opereren;
- verlichting van de druk die toenemende regelgeving heeft op vrijwilligersorganisaties.

Het vrijwilligersbeleid in Rotterdam is sindsdien in hoofdzaak een uitwerking geweest van de geformuleerde uitdagingen en beslispunten. Wel bleek dat het aantal te groot was om allemaal aan te pakken. Ook leidde het grote aantal tot een gebrek aan overzicht. Er is bovendien relatief weinig tijd besteed aan het toetsen van de vier toekomstscenario's. Dit heeft de houdbaarheid en bruikbaarheid van de nota enigszins beperkt. Desondanks heeft het document tot nu toe een nuttige functie vervuld in de vormgeving van het beleid. De nota Vrijwilligersbeleid in Rotterdam en het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015 vormen de basis van de beleidsregels in de Subsidieverlening Stedelijk Welzijn, vastgesteld in 2002⁽¹⁰⁾.

Nieuwe ontwikkelingen

In 2004 constateert een aantal steunorganisaties voor het vrijwilligerswerk dat de nota Vrijwilligerswerk in 2015 op sommige onderdelen over de 'houdbaarheidsdatum' heen begint te raken. Hoewel de nota zelf in 2001 is vastgesteld, stammen veel analyses uit 1998. Ook is er sprake van een

aantal nieuwe, onzekere factoren in de omgeving van het vrijwilligerswerk. Het politieke klimaat in Rotterdam is veranderd. En er is discussie over bestuurlijke en wettelijke zaken, zoals de positie van de deelgemeenten, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en het Actieprogramma Ouderenbeleid⁽¹⁾. Op basis van de door iedereen ervaren voordelen van een integrale toekomstvisie is besloten om in 2006 nieuw beleid voor het vrijwilligerswerk te formuleren.

In haar toespraak tijdens de Conferentie op 6 april 2006 verwoordde Mr. Yvonne Frank, directeur Maatschappelijke Ontwikkeling van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam, het als volgt: 'Ik denk dat het nodig is, omdat Rotterdam snel verandert. Het immigratieperspectief is drastisch gewijzigd. Het culturele klimaat rond integratie is veel geprononceerder. Jongeren en allochtonen zijn meer aan vrijwilligerswerk gaan doen. De rol van het bedrijfsleven bij vrijwilligerswerk is in Rotterdam onveranderd laag. De jeugdwerkloosheid is hoog. Aan het Centrum voor Onderzoek en Statistiek – het COS in de wandelgangen – is gevraagd de hoofdpunten uit de visie 2015 na te lopen en te bezien wat ervan terecht is gekomen. Het is dan opvallend dat van de acht hoofdpunten er maar drie als trend zijn uitgekomen. (...) Kortom, er zijn onverwachte positieve en negatieve ontwikkelingen die om bijstelling vragen.'

Er moet dus terug- en vooruitgekeken worden. Dat gebeurt in het evaluatieproces, te starten met verkennende gesprekken.

Verkennde gesprekken

In augustus 2005 heeft het IPP verkennende gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van het vrijwilligersveld in Rotterdam. Degenen die betrokken waren bij de totstandkoming van het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015 hadden goede herinneringen aan het project en stonden niet onwelwillend tegenover een volgende visie. In de verkennende gesprekken gaven de deelnemers aan dat het voorgenomen beleid slechts gedeeltelijk was uitgevoerd. Zij hadden bovendien behoefte aan informatie over de concrete resultaten van het gevoerde beleid. Het was niet voor iedereen zichtbaar dat een aantal punten wel is uitgevoerd en wat het resultaat daarvan is.

De uitkomst van de verkennende gesprekken vormde de basis voor het vervolg van het evaluatieproces:

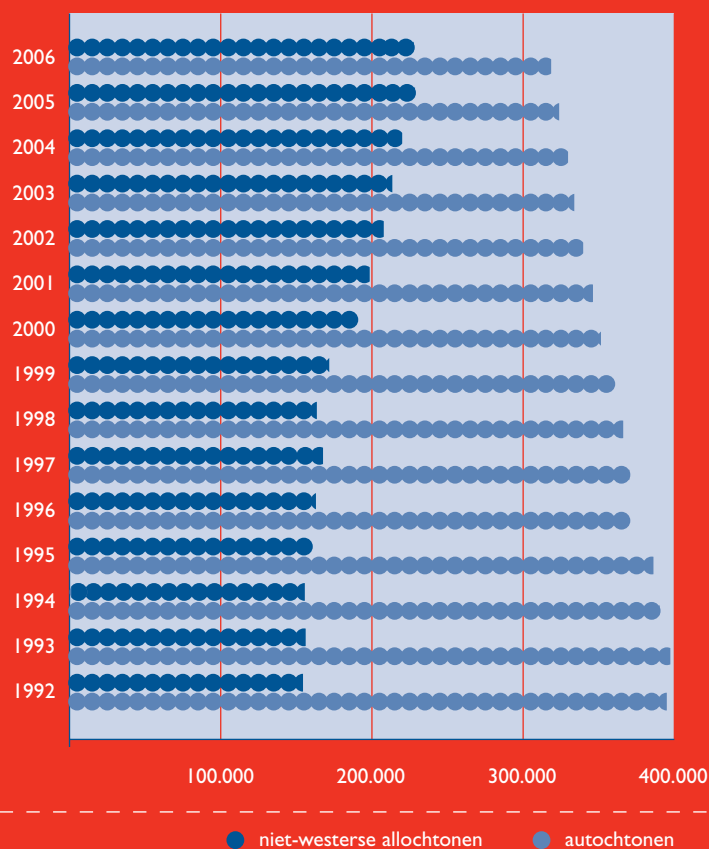
1. actueel onderzoek door het COS naar vrijwilligerswerk;
2. een Evaluatiebijeenkomst voor een terugblik;
3. een Conferentie om vooruit te kijken.

Om het evaluatieproces te begeleiden is een Stuurgroep opgericht. De leden van de Stuurgroep en de deelnemers aan de Evaluatiebijeenkomst en de Conferentie worden vermeld in bijlage 2.

COS onderzoek

Het COS heeft op verzoek van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid Rotterdam een aantal studies over vrijwilligerswerk geanalyseerd en zijn bevindingen neergelegd in het rapport Relevante trends in het vrijwilligerswerk 2020. Uit dit rapport wordt onder meer duidelijk dat de demografische ontwikkelingen in Rotterdam op minstens twee

in de periode 1994-2004 nam het aandeel niet-westerse allochtonen in Rotterdam snel toe

Figuur 2: ontwikkeling van de aantallen niet-westerse allochtonen en autochtonen in Rotterdam tussen 1992 en 2006

punten afwijken van de aannames die in 2000 gedaan werden⁽¹²⁾:

1. in de periode 1994-2004 nam het aantal en aandeel niet-westerse allochtonen in Rotterdam snel toe (zie figuur 2). Tot 2020 verwacht het COS weliswaar een toename van niet-westerse allochtonen, maar minder sterk dan tot nu toe werd verwacht.
2. het aantal bejaarden in Rotterdam neemt af, terwijl deze groep landelijk fors groeit (zie figuur 3).

Het rapport van het COS is vooraf aan alle deelnemers aan de Evaluatiebijeenkomst ter beschikking gesteld.

Evaluatiebijeenkomst

In februari 2006 is vervolgens de Evaluatiebijeenkomst gehouden. Het IPP had een scorelijst opgesteld waarop de deelnemers vooraf konden aangeven in hoeverre de uitdagingen uit het project Vrijwilligerswerk in 2015 en de beslispunten uit het gemeentelijke beleid naar hun mening waren gerealiseerd of nog relevant waren. De respons hierop maakte deel uit van de voorbereiding voor de Evaluatiebijeenkomst. De bijna dertig deelnemers aan de Evaluatiebijeenkomst waren afkomstig uit alle geledingen van de vrijwilligersveld. De meeste organisaties die betrokken waren bij het vorige project, waren ook nu weer vertegenwoordigd. De bijeenkomst startte met een presentatie over de uitdagingen en beslispunten en over de uitkomst van de IPP scorelijsten. Vervolgens discussieerden de aanwezigen in werkgroepen over drie thema's:

1. de interne organisatie: de wijze waarop vrijwilligersorganisaties hun werk organiseren;
2. de rol van de gemeente⁽¹³⁾;
3. de ondersteuning van vrijwilligersorganisaties.

Tenslotte hebben de deelnemers een aantal nieuwe, onzekere factoren in beeld gebracht. Aanzet hiervoor was een presentatie van het onderzoek van het COS en een korte toelichting over de Wmo.

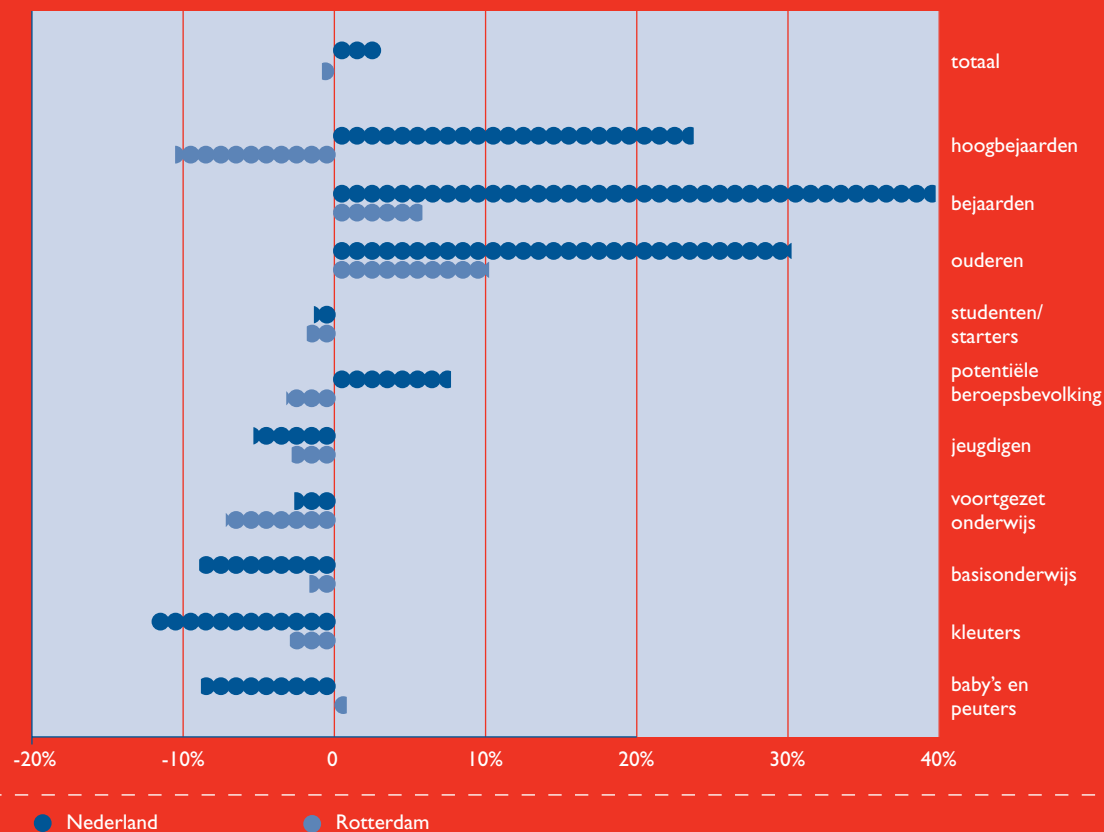
Tijdens de Evaluatiebijeenkomst is geconcludeerd dat een deel van de beslispunten uit het raadstuk naar aanleiding van het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015 nog altijd relevant is. Tijdens de bespreking van het resultaat van deze bijeenkomst heeft de Stuurgroep de volgende vijf thema's gedestilleerd voor verdere discussie:

1. Autonomie van het vrijwilligerswerk en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)
2. Innovatie en ondersteuning
3. Wet- en regelgeving
4. Doelgroepen
5. Relaties met bedrijven.

Conferentie

Deze vijf thema's vormden de rode draad van de Conferentie in april 2006. Het doel van de Conferentie was vooruit te kijken om zo informatie te verzamelen voor een nieuw vrijwilligersbeleid in Rotterdam. Aan de Conferentie namen ruim honderd mensen deel, die op uiteenlopende manieren betrokken zijn bij het vrijwilligerswerk in Rotterdam. In werkgroepen discussieerden de deelnemers over de vijf thema's. Dit gebeurde in drie ronden, waarbij het resultaat uit elke sessie meegenomen werd naar de volgende, zodat nieuwe werkgroepdeelnemers konden voortborduren op de conclusies uit voorgaande rondes. De conferentie werd afgesloten met een paneldiscussie.

de groei van het aantal bejaarden in Rotterdam blijft flink achter bij de landelijke groei

Figuur 3: Procentuele ontwikkeling van de bevolking naar leeftijd, in Rotterdam en Nederland, tussen 2006 en 2020

2. gedane zaken

In het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015⁽¹⁴⁾ zijn 41 uitdagingen geformuleerd. De meeste daarvan zijn verwerkt in de 10 beslispunten in het raadstuk⁽¹⁵⁾ dat in vervolg op het visiestuk vastgesteld is. Deze uitdagingen en beslispunten zijn tijdens de Evaluatiebijeenkomst en in diverse Stuurgroepbijeenkomsten geëvalueerd. Een deel van de punten is in deze bijeenkomsten afgedaan omdat het eigenlijk constatering was, omdat ze te vaag waren geformuleerd of omdat onduidelijk was voor wie het betreffende punt bedoeld was. Van de overige aanbevelingen wordt in dit hoofdstuk kort aangegeven wat de stand van zaken is.

1. Kortdurend vrijwilligerswerk

Kortdurend vrijwilligerswerk is niet doorgebroken. Freeflex als instrument ter bevordering ervan is weer stopgezet. Vrijwilligersorganisaties vragen er niet om, eerder om het tegendeel. Ook in de aanbiedingsbrief bij het Actieprogramma Ouderenbeleid⁽¹⁶⁾ wordt dit onderschreven. Inmiddels is via de projecten Workmate en Welkom in Rotterdam de slinger weer wat naar de andere zijde uitgeslagen.

2. Zwaargewichten

De helft van al het vrijwilligerswerk wordt door 13% van de vrijwilligers gedaan⁽¹⁷⁾. Dit zijn de zogenaamde zwaargewichten. Zij zullen zich voldoende gesteund moeten weten. De ondersteuningsstructuur zal het aanbod daarop toe moeten snijden. Met het Handboek voor bestuursleden en coördinatoren op www.inz.nl wordt steeds verder vormgegeven aan een expertsysteem voor deze groep.

3. Eenzaamheid

In het vrijwilligerswerk dat zich richt op het doorbreken van de eenzaamheid van ouderen, het zogenaamde relatiegeoriënteerd vrijwilligerswerk, lopen vraag naar en aanbod van vrijwilligers steeds verder uiteen. Het experiment in de deelgemeente Prins Alexander met een steunpunt Vrijwillige Thuiszorg is succesvol verlopen. Inmiddels heeft dit experiment een stedelijk vervolg gekregen bij STAP. Zowel in het Actieprogramma Ouderenbeleid⁽¹⁸⁾, als in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) wordt aandacht besteed aan eenzaamheid van ouderen en de inzet van vrijwilligers om deze te doorbreken.

4. Bedrijfsleven

De rol van het bedrijfsleven is zeer beperkt in resultaat. De nadruk ligt nog vooral op sponsoring. Na opstart en afbouw van het Ontwikkelcentrum Maatschappelijk Ondernemen (OMO) zijn STAP en het SBAW afzonderlijk en soms gezamenlijk actief op het terrein van maatschappelijk ondernemen. De Rotterdamse Beursvloer is hiervan een voorbeeld. Workmate en Welkom in Rotterdam zijn nieuwe projecten waarin bedrijfsleven en vrijwilligerswerk elkaar vinden. Via het SBAW zijn twee pilots gestart waarvan de resultaten eind 2006 bekend worden.

5. OK-beleid

OK-beleid en vrijwilligersbeleid zoeken afstemming, luidde de beleidsaanbeveling. Er is na 2001 enige afstemming geweest via de voorloper van het Brancheoverleg Vrijwilligerswerk, maar OK heeft zich meer ontwikkeld richting reïntegratie

Een greep uit de projecten die rechtstreeks voortvloeien uit het beleids-traject Vrijwilligerswerk in 2015, of die dankzij dit beleid mogelijk werden:

Branche Vrijwilligerswerk

Nieuw Kader in de Sport

Pot met Goud op Zuid

PROXY

Rotterdamse Beursvloer

Rotterdams Vrijwilligersontbijt

Steunpunten Vrijwillige Thuiszorg

Stilzitten is niks

Voorlichting/advies over Arbowet

VrijwilligersVacatureBank digitaal

Welkom in Rotterdam

Workmate

www.inz.nl

en daarmee weg van het vrijwilligerswerk. De gemeenschappelijke toetsing van vacatures is beëindigd en ook de vacatu-revoorziening is inmiddels gesplitst. Intensievere afstemming lijkt niet langer aan de orde.

6. Allochtonen

Op de bevordering van de deelname aan het vrijwilligerwerk door allochtonen is ingezet door het specifiek hiervoor opgerichte Multicultureel Centrum voor Participatie (MCP, tegenwoordig Train/MCP). Ook STAP heeft hier via samenwerking met Train/MCP in het project Nieuwe Kadern in de Sport, een aandeel gehad en ook het SBAW bemiddelt regelmatig allochtoon kader naar bestuursfuncties. Door stedelijke en deelgemeentelijke overheden is in subsidiebeschikkingen bovendien indringend aandacht gevraagd voor diversiteit.

Overigens is de deelname van allochtonen volgens de COS-statistieken goed⁽¹⁹⁾. Wel is doorstroming naar bestuurlijke functies een probleem. Train/MCP werkt hier specifiek aan. Verder wordt ingezet op jeugd, bijvoorbeeld met de projecten Pot met Goud op Zuid en Stilzitten is niks, waarmee vanzelf ook ingezet wordt op allochtone jongeren.

7. Regelgeving

Voorlichting over en ondersteuning bij de Arbowet is opgezet en breed beschikbaar. Het belang hiervan loopt terug door aanpassing van de Arbowet en doordat de behoefte de regelgeving te handhaven kleiner wordt. Daarnaast heeft Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam (SVR) een versoepeling van de Algemene Politie Verordening voor het vrijwillig

jeugdwerk bewerkstelligd.

De Branche Vrijwilligerswerk heeft ook een aandeel gehad in de beïnvloeding van de rijksoverheid in het terugdringen van de overlast van regelgeving. Subsidieregelgeving en beleid van de deelgemeenten zijn echter steeds meer uiteen gaan lopen, het overzicht ontbreekt. Dit aspect is teruggekomen in de PowR-discussie⁽²⁰⁾ over het revitaliseren van het welzijns-werk. Er is niets gedaan aan de harmonisatie van deelgemeentelijke regelgeving. Het onderwerp wet- en regelgeving was één van de thema's tijdens de Conferentie en komt daarmee terug in hoofdstuk 3.

8. Digitale infrastructuur

PROXY is speciaal opgericht om de digitale infrastructuur vorm te geven. De ontwikkeling van die infrastructuur is mede gebaseerd op een notitie van L. Meijs en B. Delleman⁽²¹⁾ over de toekomst van de ondersteuningsstructuur voor het vrijwilligerswerk. Het volgende is bereikt:

- de Branche Vrijwilligerswerk is opgericht: een samenwerkingsverband tussen stedelijke steunorganisaties voor het vrijwilligerswerk. Dit is de drager van vernieuwing. Ruim een jaar is besteed aan een gezamenlijke formulering van doelen, onder meer met de hulp van een externe deskundige;
- een nieuw uniform systeem van subsidiecriteria voor de steunorganisaties is ontwikkeld. Daarmee zijn de organisaties onderling vergelijkbaar en kunnen ze onderling beter communiceren en goederen en diensten uitwisselen;
- een uniform, centraal beheerd en digitaal systeem van

- productregistratie is opgezet;
- d. hierin is geïntegreerd een tijdschrijfsysteem;
- e. een database van vrijwilligersorganisaties in Rotterdam is ontwikkeld, op dit moment is deze gevuld met ruim 3000 vrijwilligersorganisaties;
- f. op en via de portal www.inz.nl kunnen vrijwilligersorganisaties en individuele vrijwilligers informatie vinden over tal van onderwerpen aangaande vrijwilligerswerk. inZ is dé ingang voor het vrijwilligerswerk in Rotterdam;
- g. vanaf 2002 zijn 150 vrijwilligersorganisaties bediend met digitale ondersteuning: websites, adviezen over apparatuur en software, etc.;
- h. de vacaturebank voor vrijwilligers is digitaal gegaan. Dit heeft tot meer en andere bemiddelingen geleid;
- i. aan de hand van de inzendingen bij de Rotterdamse Vrijwilligersprijs kan bovendien worden vastgesteld dat de digitale kunde bij vrijwilligersorganisaties van jaar tot jaar toeneemt.

Om verdere ontwikkeling en innovatie mogelijk te maken, dienen de huidige capaciteit en expertise binnen PROXY minimaal gehandhaafd te blijven. Nog open staan:

- a. het vergroten van de mogelijkheden om digitaal informatie beschikbaar te stellen en in te winnen, zoals met een interactieve geografische kaart waarop Rotterdamse vrijwilligersorganisaties te vinden zijn;
- b. het verder vormgeven van interactie met vrijwilligers, organisaties en overheden: regeldruk, subsidies, vacatures, etc.;
- c. beleidsinformatie digitaal opbouwen en publiceren, onder meer in de vorm van een branchejaarverslag;
- d. innovatie om de mogelijkheden voor het vrijwilligers-

veld te optimaliseren, niet alleen om bij te blijven, maar zeker ook om een jongere doelgroep bij het vrijwilligerswerk te betrekken.

9. Samenwerking

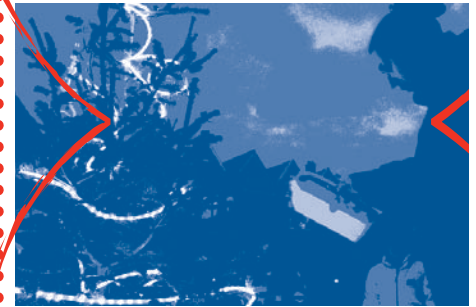
Zowel kwaliteitsverbetering als kwantiteitsverbetering van de dienstverlening aan vrijwilligersorganisaties is te bereiken door betere samenwerking. Vermeld is al de samenwerking via de Branche Vrijwilligerswerk. Het MCP is een fusie aangegaan met Train. Train/MCP, STAP en het UVV gaan een gezamenlijke vacaturebank opzetten. KSA, MARA (voorheen KCW) en GCW hebben een samenwerkingsstichting opgericht. De samenwerking tussen de huidige partners kan overigens nog beter. Bovendien moeten voor de dienstverlening nog kwaliteitsnormen worden ontwikkeld.

10. Kwaliteit

Op de agenda staat de invoering van een systeem van kwaliteitseisen voor steunorganisaties.

11. Promotie

Het Vrijwilligersontbijt is ingesteld, de Vrijwilligersprijs is in een nieuw jasje gestoken en daardoor is het aantal inzendingen weer omhooggeschoten. De Vrijwilligersdag is een paar maal anders opgezet. Er verschijnt een gedrukte algemene vrijwilligersvakkrant onder de naam PROXYprint met een oplage van ruim 2000. Dit alles heeft veel meer publiciteit voor het vrijwilligerswerk gegenereerd. Ook politici worden veelvuldig betrokken bij deze promotie.

3. vooruitblik

Het evaluatieproces bestaat niet alleen uit terugkijken, maar ook uit vooruitkijken. Dit gebeurt aan de hand van de vijf thema's die de Stuurgroep vastgesteld heeft naar aanleiding van de Evaluatiebijeenkomst:

1. Autonomie van het vrijwilligerswerk en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)
2. Innovatie en ondersteuning
3. Wet- en regelgeving
4. Doelgroepen
5. Relaties met bedrijven

Deze vooruitblik is gebaseerd op de discussies tijdens de Conferentie, waar nodig aangevuld en aangepunt door de Stuurgroep.

Thema 1 - Autonomie van het vrijwilligerswerk en de Wmo

De autonomie en het eigen karakter van het vrijwilligerswerk worden bedreigd door sterkere marktwerking, sturing op resultaten en de invoering van de Wmo⁽²²⁾. Behoud van de autonomie van het vrijwilligerswerk is voor alle betrokkenen in deze sector van groot belang. De gemeente mag aan vrijwilligersorganisaties geen eisen stellen die buiten de kernactiviteiten van een organisatie vallen. Zo mag de gemeente van een voetbalvereniging niet verwachten dat deze ook huiswerkbegeleiding aanbiedt. Alternatief is het stimuleren van nieuwe vrijwilligersprojecten of -organisaties die aansluiten bij de doelstellingen van de gemeente.

Bestaande vrijwilligersorganisaties moeten hun sterke kanten beter benadrukken en zelf hun grenzen bewaken, want autonomie is vooral ook een kwestie van zelfbewust optreden.

Zij moeten zich niet afwachtend opstellen, maar vooruitlopen op veranderingen die direct gevolgen hebben voor hun werkterrein. Het is goed als ze zelf invulling geven aan de rol die het vrijwilligerswerk moet gaan vervullen in een nieuwe situatie.

Definities

Een centrale plaats in de discussie over de autonomie van het vrijwilligerswerk wordt ingenomen door de invoering van de Wmo. Wanneer gesproken wordt over vrijwilligerswerk en de Wmo worden begrippen gehanteerd die elkaar deels overlappen: vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg. Hierbij spelen twee factoren een rol: of de activiteit al dan niet in georganiseerd verband plaatsvindt en of de activiteit binnen of buiten het eigen huishouden gebeurt. Dit is in figuur 4 in beeld gebracht. De bijbehorende definities zijn terug te vinden in bijlage 1. Figuur 5 laat zien dat het deels om dezelfde mensen gaat: in het ene onderzoek tellen zij bijvoorbeeld mee als mantelzorger, in het andere als Rotterdammer die informele activiteiten verricht.

WMO

Het aantal vragen van vrijwilligersorganisaties over de WMO is legio. Wie heeft de regie? Wie zorgt ervoor dat de noodzakelijke hulp op een zo efficiënt mogelijke manier op de juiste plaats terechtkomt? Hoe kan worden voorkomen dat er in de ene deelgemeente anders omgegaan wordt met de verhouding tussen vrijwilligerswerk en betaald werk dan in de andere deelgemeente? Waar ligt de grens van de inzet van vrijwilligerswerk en waar nemen professionals de taken over? In hoeverre laat het vrijwilligerswerk zich registreren? Wat kan het vrijwilligerswerk daarbij concreet van de overheid verwachten? Hoe gaat die rolverdeling eruit zien?

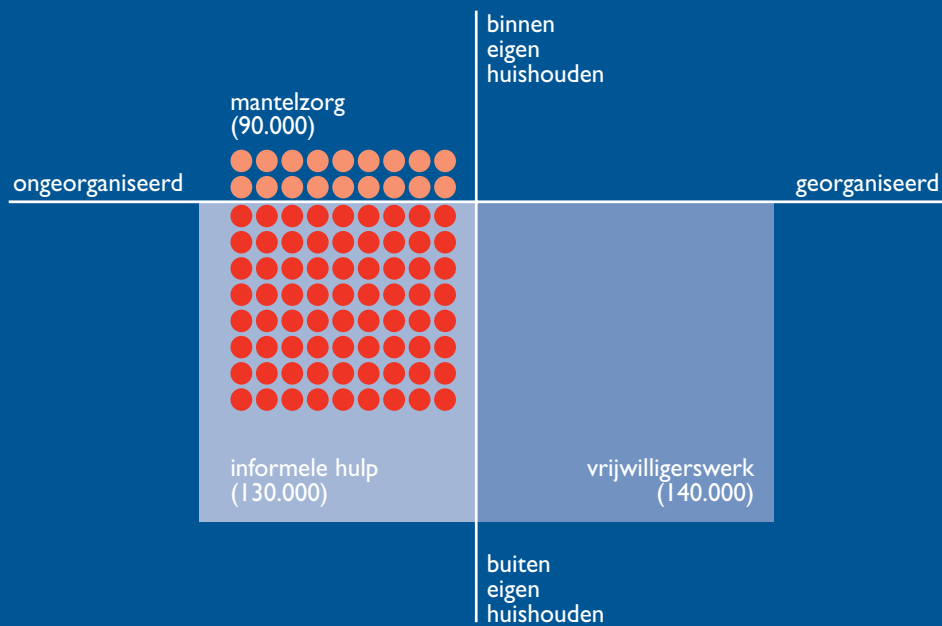
Een mogelijk gevolg van de invoering van de Wmo is dat mensen die zorg nodig hebben afhankelijk worden van informele activiteiten. Dat wordt niet als een wenselijke situatie gezien: dan wordt het verplichte onbetaalde zorg. Een dergelijke situatie zou afbreuk doen aan het unieke karakter van vrijwilligerswerk. Het vrijwilligerswerk wil van de gemeente meer duidelijkheid over de nieuwe rolverdeling die de Wmo met zich meebrengt voor vrijwilligers, vrijwilligersorganisaties, overheid en professionele organisaties. Ook is er behoefte aan een betere afstemming van taken en werkzaamheden.

In ieder geval heeft de overheid als taak het vrijwilligerswerk te voorzien van een goede uitrusting. Om aan de bijbehorende kwaliteitseisen te kunnen voldoen, is scholing en ondersteuning nodig. Tegelijkertijd is het belangrijk voor vrijwilligersorganisaties zich los van de overheid te positioneren en niet volledig afhankelijk te zijn van de gemeente, ook niet financieel. Particuliere geldstromen en donateurs bieden daarvoor mogelijkheden. Een ander mogelijk gevolg is het verschuiven van de inzet van vrijwilligers. De uren die vrijwilligers op dit moment kunnen besteden aan vrijwilligerswerk, worden na de invoering van de Wmo misschien eerder ingezet in informele activiteiten. Het verzorgen van hulpbehoevende ouders, wat dan in mantelzorg opgevangen wordt, gaat bijvoorbeeld ten koste van het koffie schenken in een verzorgingshuis.

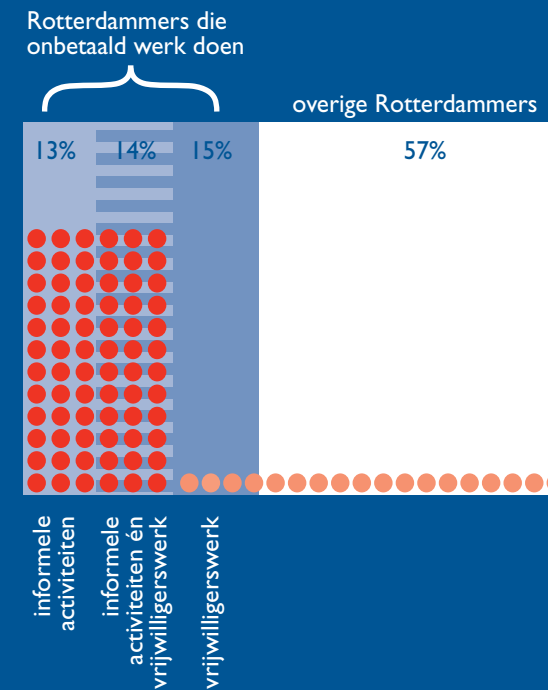
ID-banen

Ook het wegvallen van de In- en Doorstroombanen (ID-banen) wordt gezien als een duidelijke en bekende bedreiging voor het vrijwilligerswerk⁽²³⁾. Het werk dat in

**De gemeente
mag van een
voetbalvereniging
niet verwachten
dat deze ook
huiswerk-
begeleiding
aanbiedt**

figuur 4

figuur 5

● mantelzorgers buiten eigen huishouden

● mantelzorgers binnen eigen huishouden

Het aantal mantelzorgers wordt geschat op 90.000, waarvan 72.000 mantelzorgers die zorg buitenshuis verlenen⁽²⁴⁾. Figuur 4 laat zien dat de definities van mantelzorg en informele activiteiten elkaar deels overlappen (zie bijlage 1), omdat het in beide gevallen gaat om activiteiten zonder organisatorisch verband.

In het meest recente onderzoek naar vrijwilligerswerk en informele activiteiten is niet gevraagd naar mantelzorgactiviteiten en andersom is in het onderzoek naar mantelzorg niet gevraagd naar vrijwilligerswerk of informele activiteiten. Voor een deel zal het echter om dezelfde mensen gaan (zie definities in bijlage 1).

In figuur 5 wordt dit weergegeven. Hierbij is een tweetal aannames gedaan:

1. De 72.000 mantelzorgers die buitenshuis actief zijn, zijn in figuur 5 evenredig verdeeld over de Rotterdammers die alleen informele activiteiten verrichten en zij die zowel informele activiteiten verrichten als vrijwilligerswerk doen.
2. De mantelzorgers die zorg binnen het eigen huishouden verlenen, geschat op 18.000, zijn evenredig verdeeld over de Rotterdammers die alleen vrijwilligerswerk doen en de Rotterdammers die verder geen onbetaald werk verrichten.

deze banen vooral in het onderwijs wordt verzet, valt weer terug op de schouders van het vrijwilligerswerk. Ter indicatie voor de situatie in Rotterdam, waar in 2005 140.000 mensen vrijwilligerswerk verrichtten: als er 4000 ID-banen à 36 uur per week komen te vervallen, dan zijn er primair 57.600 vrijwilligers, die ieder 2,5 uur per week vrijwilligerswerk doen, nodig om dit op te vangen, plus nog eens 20 procent voor coördinatie en opvang van uitval.

Rolverdeling

Door verschillende trends en ontwikkelingen, waaronder de invoering van de Wmo en de verschuiving van betaald werk naar vrijwilligerswerk, is de rolverdeling tussen de gemeente en het vrijwilligerswerk in beweging. De invoering van de Wmo kan een aangrijpingspunt zijn voor een meer directieve opstelling van de overheid. Uitgaande van de waardering zoals de gemeenteraad die in 1998 in vijf punten heeft vastgelegd⁽²⁵⁾ - opgesomd in hoofdstuk 1 - is de koers in Rotterdam tot nu toe echter om niet te kiezen voor directe bemoeienis, maar voor het scheppen van voorwaarden. Tijdens de Conferentie kwam naar voren dat de deelnemers rekenen op een voortzetting van dit beleid. De teneur betreffende de rol van de gemeente leek als volgt: 'Blijf stimuleren en voorwaarden scheppen en bewaar de autonomie van het vrijwilligerswerk. Kies daar gemeentebreed voor en wees daar duidelijk in'.

Om duidelijkheid te scheppen over het vrijwilligersbeleid op dit punt, moet de gemeente een keuze maken tussen een meer directieve benadering óf een herbevestiging van de bestaande uitgangspunten. Door haar rol te bepalen kan de gemeente op een passende manier met de vrijwilligersorganisaties invulling geven aan eventuele veranderingen.

Thema 2 - Innovatie en ondersteuning

Het Rotterdamse vrijwilligersveld is tevreden over de huidige ondersteuningsstructuur. De gemeente steunt het vrijwilligerswerk direct met subsidies aan het uitvoerende vrijwilligerswerk en indirect via steunorganisaties. De verwachting is dat het aanbod van steunorganisaties verder zal verbreden. Om beter in te spelen op de behoefte aan innovatie en ondersteuning, is het wenselijk dat vrijwilligersorganisaties meer invloed krijgen op de activiteiten van steunorganisaties, zodat vraag naar en aanbod van ondersteuning goed op elkaar aansluiten.

Mogelijkheden daartoe zijn onder meer:

- inzet van klantenpanels;
- vrijwilligersorganisaties invloed geven op de besturen van de steunorganisaties;
- het gebruik van strippenkaarten of geormerkte budgetten, waarmee vrijwilligersorganisaties zelf ondersteuning kunnen inkopen. Een gevaar hiervan is echter dat steunorganisaties zich juist te sterk richten op activiteiten op de korte termijn. In een experiment zou daarvoor in het bijzonder aandacht moeten zijn.

Uit de discussie tijdens de Conferentie bleek behoefte aan het beschikbaar stellen van financiële en personele middelen aan projectmatige activiteiten die nu niet aan bod komen. Als aan deze wens gehoor wordt gegeven, is een goede regie nodig om versnippering van werk te voorkomen.

In de trendstudie van het COS wordt beschreven dat de informatie- en communicatietechnologie (ICT) vele mogelijkheden biedt om communicatie eenvoudiger te

Vrijwilligers-
organisaties
moeten meer
invloed krijgen
op de activiteiten
van steun-
organisaties

Teus Zanen, van het OBR, verzorgde

de inleiding van de werkgroep

Wet- en regelgeving:

**‘Ik hoor hier
precies hetzelfde
gemopper over
regelgeving
als bij mijn
spreekbeurten
voor
ondernemers’**

maken. Aan de andere kant blijkt in de praktijk een kloof te bestaan tussen mensen die wel een computer hebben en gebruiken en mensen voor wie dat niet geldt⁽²⁶⁾. Ook in het vrijwilligerswerk bestaat deze kloof: er zijn vrijwilligersorganisaties die volop gebruik maken en profijt hebben van de geboden digitale ondersteuning en er zullen ook altijd organisaties zijn die vernieuwingen minder snel oppakken en dus facilitaire ondersteuning nodig blijven hebben om optimaal gebruik te kunnen maken van die digitale hulpmiddelen.

Aandacht en actie op dit terrein zijn dus nodig, om te voorkomen dat een deel van de vrijwilligersorganisaties in hun ontwikkeling verder achterop raakt én om ervoor te zorgen dat de innovatievere organisaties niet geremd worden in hun ontwikkeling. Net als het bedrijfsleven heeft het vrijwilligerswerk natuurlijk een voorhoede nodig. Ook de uitbreiding van ondersteuning op het gebied van werving en selectie kan hierin worden meegenomen. Daarnaast lijkt bij de ondersteuning contact in persoon en op papier nodig te blijven.

Thema 3 - Wet- en regelgeving

Vrijwilligersorganisaties vinden het moeilijk om te achterhalen met welke regels ze te maken hebben. Bovendien is vaak niet duidelijk wie de regels heeft gesteld. Dat levert verwarring op, ook bij het naleven van de regels. Het specifieke karakter van vrijwilligerswerk en de verschillen tussen vrijwilligersorganisaties maken het nog ingewikkelder om met generieke regels om te gaan. Het gevolg is dan extra werk, waar juist een vrijwilligersorganisatie niet op zit te wachten.

Aan de andere kant blijken ambtenaren vaak niet op de hoogte te zijn van de specifieke activiteiten van vrijwilligersorganisaties. De eisen die worden gesteld, bijvoorbeeld voor het verstrekken van een subsidie, zijn daardoor niet op de praktijk afgestemd. Voor vrijwilligersorganisaties is het moeilijk om hieraan te voldoen. Zij vinden dat ambtenaren zich moeten verdiepen in hun vrijwilligerswerk en zich meer moeten richten op ondersteuning of samenwerking bij de uitvoering en naleving van regels.

Vereenvoudiging en uniformering van de regelgeving voor vrijwilligersorganisaties zijn noodzakelijk. Hieraan kan de gemeente bijdragen door:

- de invoering van een vrijwilligerstoets of Vrijwilligers Effect Rapportage en een klachtenloket, zodat de gemeente kan signaleren welke regels overbodig, contraproductief of onuitvoerbaar zijn en waar in de regels kan worden gesnoeid. In overleg met vrijwilligersorganisaties kunnen zo bestaande en nieuwe regels systematisch worden getoetst;
- betere afstemming tussen verschillende regelgevers en beleidsmakers. Er is meer samenhang nodig tussen regelgeving en beleidsbeslissingen van lokale overheden;
- betere aansluiting van regels op de praktijk van het vrijwilligerswerk. Door sturing op output ontstaan allerlei administratieve verplichtingen voor vrijwilligersorganisaties. Laat hen meten wat ze weten, want voor rapportage van meetbare criteria is nauwelijks extra inspanning nodig. Vraag bijvoorbeeld een speeltuinvereniging naar het aantal bezoekers en niet naar de mate waarin de speeltuin bijdraagt aan de sociale cohesie in de buurt;
- toekenning van subsidie wordt door vrijwilligersorganisaties vaak gezien als blijk van waardering of erkenning. De gemeente kan die waardering echter ook op een andere manier laten blijken, bijvoorbeeld in de vorm van schenkingen. Geef een koffiezetapparaat of meubilair cadeau, zodat de noodzaak tot het afleggen van verantwoording vervalt.

Ook de steunorganisaties kunnen in deze kwestie een belangrijke rol vervullen:

1. door uitleg te geven over de wet- en regelgeving en bijbehorende wetgever;
2. door het signaleren van problemen;
3. door op te treden als gesprekspartner voor het vrijwilligerswerk en de gemeente over wet- en regelgeving.

Thema 4 - Doelgroepen

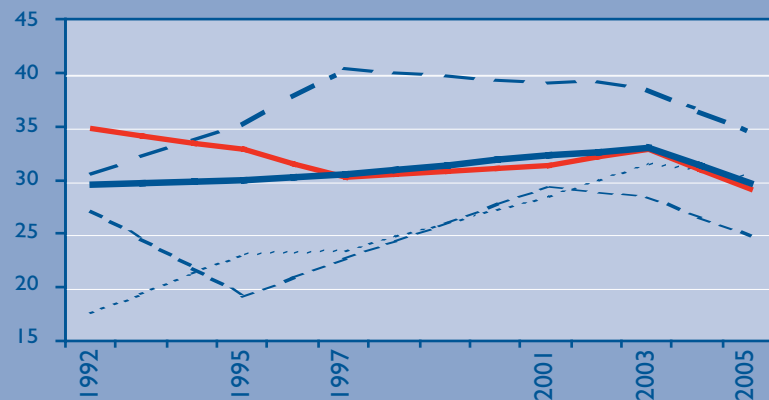
Een meerderheid van de deelnemers aan de Conferentie is van mening dat de overheid moet doorgaan met de ondersteuning van vrijwilligerswerk voor speciale doelgroepen. Argument hiervoor is dat deze groepen anders uit het zicht verdwijnen en hun band met de samenleving dreigen te verliezen. Daarom kan de gemeente in bepaalde gevallen besluiten om deze doelgroepen te ondersteunen, bijvoorbeeld via de bijbehorende zelforganisatie. Om te bepalen welke gevallen dat zijn, moeten er criteria worden opgesteld: wanneer ondersteunt de gemeente een speciale doelgroep wel of niet?

Overigens heeft een aantal steunorganisaties met een levensbeschouwelijke achtergrond expliciet in hun doelstelling staan dat de organisatie zich richt op kwetsbare groepen. Andere steunorganisaties en ook vrijwilligersorganisaties vermelden dit meer of minder uitgesproken, maar maken deze keuze ook vaak.

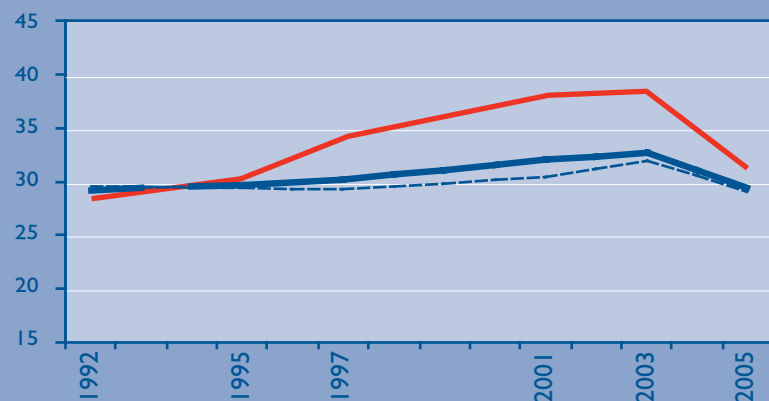
Voortzetting van het bestaande doelgroepenbeleid voor werklozen, ouderen, allochtonen of jongeren is geen vanzelfsprekende zaak. In het Actieprogramma Ouderenbeleid⁽²⁷⁾ is

**Vrijwilligers-
organisaties
hebben zelf de
taak om de
diversiteit in
hun organisatie
te vergroten**

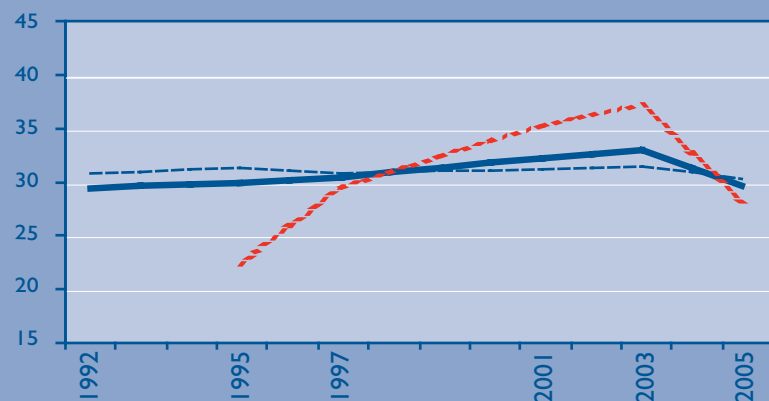
Figuur 6: deelnamepercentages van mensen zonder betaald werk aan het vrijwilligerswerk

Figuur 7: deelnamepercentage van jongeren aan het vrijwilligerswerk

Figuur 8: deelnamepercentage van allochtonen aan het vrijwilligerswerk

— betaald werk
 ..... uitkering
 - - - pensioen
 - . - overig baanloos
 — totaal

— 16 - 25 jaar
 - - - 25 jaar en ouder
 — totaal (sinds 2001 incl. 13-16 jaar)

..... niet-westerse allochtonen
 - - - autochtonen
 — totaal (incl. westerse allochtonen)

geconstateerd dat de ratio om nog een doelgroepenbeleid voor ouderen te voeren steeds meer verdwijnt.

Uit de Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2005⁽²⁸⁾ is gebleken dat in Rotterdam de deelname van werklozen (figuur 6) op hetzelfde niveau ligt als de rest van de bevolking en de deelname van jongeren zelfs iets daarboven (figuur 7). Ook hier verdwijnen dus redenen voor doelgroepenbeleid. De deelname van allochtonen aan het vrijwilligerswerk is weliswaar voor het eerst in tien jaar wat gedaald (figuur 8), maar ligt nagenoeg op hetzelfde niveau als dat van autochtonen. Allochtonen nemen echter minder deel aan traditionele vrijwilligersorganisaties als bestuurslid. Met andere woorden: er wordt op zich genoeg vrijwilligerswerk gedaan, maar men stuit op een plafond van getint glas.

Vrijwilligersorganisaties hebben primair zelf de taak om de diversiteit in de besturen van hun organisatie te vergroten, maar de gemeente kan wel bijdragen aan integratie van allochtonen in en via het vrijwilligerswerk:

1. door vrijwilligersorganisaties te stimuleren om toegankelijker te zijn en uit te dragen dat diversiteit in bestaande organisaties belangrijk is en blijft;
2. mensen uit speciale doelgroepen kunnen ondersteund worden in hun poging om aansluiting te vinden, bijvoorbeeld door mensen te helpen in hun ontwikkeling naar een bestuursfunctie.

Belangrijk daarbij is dat de betrokken doelgroepen in Rotterdam bij dit proces worden betrokken om het draagvlak en de kans van slagen te vergroten.

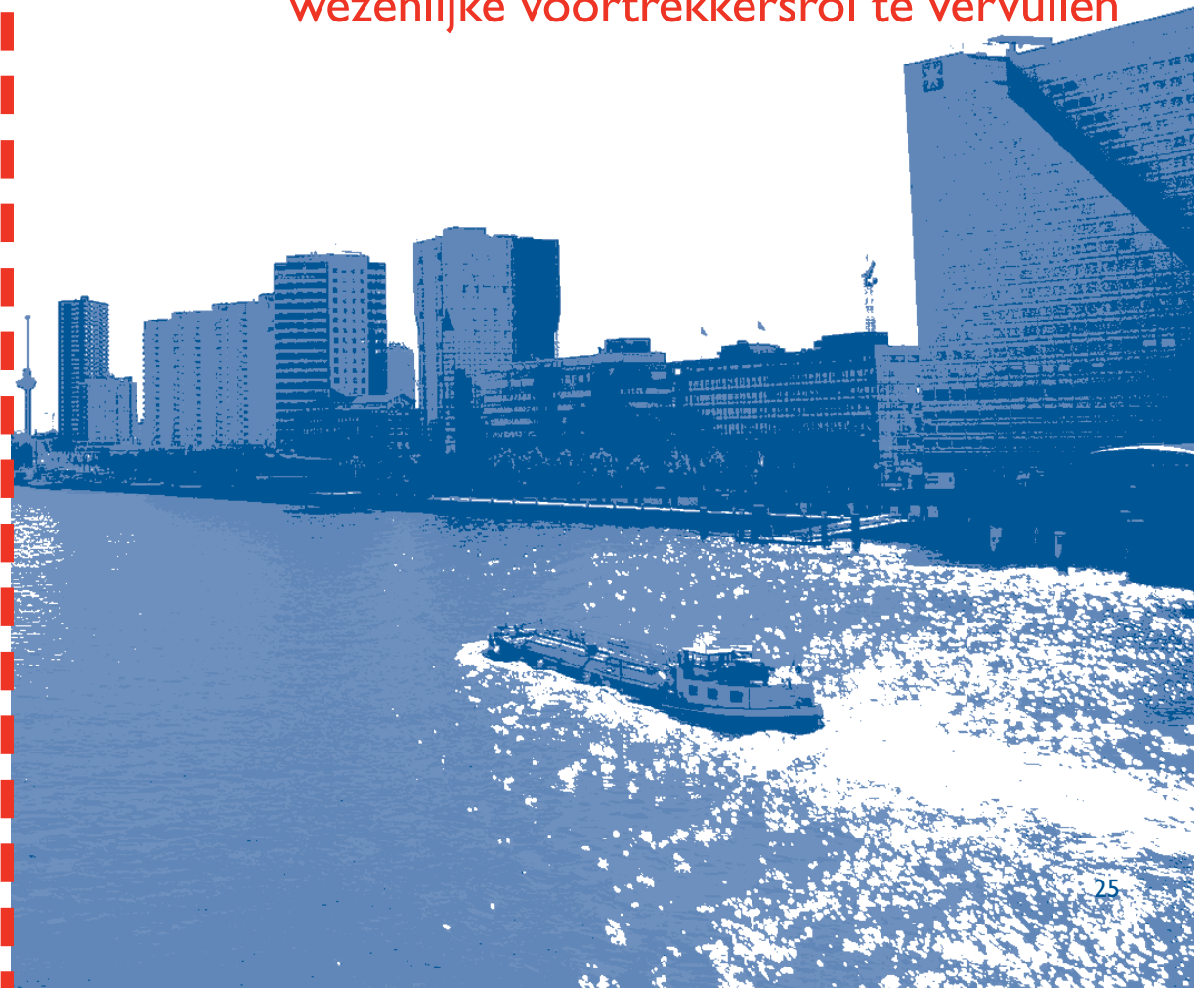
Thema 5 - Relaties met bedrijven

Maatschappelijk Betrokken Ondernemen: doen! In theorie klinkt het mooi, maar in de praktijk vinden vrijwilligersorganisaties het lastig om zich als volwaardige gespreks- en samenwerkingspartner van het bedrijfsleven op te stellen. Het is moeilijk om bedrijven te vinden die structureel vrijwilligerswerk willen doen en om te bedenken in welke vorm dat kan worden aangepakt. Vaak levert de organisatie van zo'n project de vrijwilligersorganisatie vooral extra werk op en niet het beoogde resultaat.

Vrijwilligersorganisaties zijn hier zelf deels debet aan:

1. vrijwilligersorganisaties realiseren zich over het algemeen onvoldoende dat zij bedrijven iets te bieden hebben en moeten zich veel zelfbewuster opstellen;
2. de bijdrage die bedrijven kunnen leveren aan het vrijwilligerswerk wordt vaak onderschat;
3. Maatschappelijk Betrokken Ondernemen bestaat nu vooral uit ad-hocprojecten, terwijl samenwerking met bedrijven meer resultaat oplevert als deze structureel en op basis van afspraken voor de langere termijn plaatsvindt. Dat kost op den duur minder inspanning en minder geregeld door de vrijwilligersorganisatie;
4. uit ervaringen in andere steden, waaronder Amersfoort, blijkt dat maatschappelijke stages een goede ingang bieden om werknemers van de toekomst te interesseren en te behouden voor het vrijwilligerswerk, onder het motto 'jong geleerd is oud gedaan'. Ook die kans wordt in de praktijk niet voldoende benut. Veel vrijwilligersorganisaties zien deze stages niet als hun verantwoordelijkheid en ervaren het als extra of lastig te organiseren werk.

De stedelijke overheid kan de samenwerking met bedrijven in Rotterdam ondersteunen door een wezenlijke voortrekkersrol te vervullen

Blijvende aandacht voor het betrekken van politici bij vrijwilligerswerk is nodig

De stedelijke overheid kan de samenwerking met bedrijven in Rotterdam ondersteunen door een wezenlijke voortrekkersrol te vervullen:

1. er is behoefte aan een goed uitgerust stedelijk punt, waar vraag en aanbod worden gecoördineerd en zowel vrijwilligers- als profitorganisaties terecht kunnen met hun vragen;
2. vrijwilligersorganisaties hebben training nodig om zich naar bedrijven toe te presenteren, zodat er een meer resultaatgerichte samenwerking kan ontstaan.

Overige thema's

Tijdens de Evaluatiebijeenkomst zijn twee onderwerpen besproken die weliswaar actueel zijn, maar verder duidelijk en zonder dilemma's, waardoor verdere bespreking tijdens de Conferentie niet nodig was. Voor de volledigheid worden ze hier genoemd.

Als zich een groei van het aantal vrijwilligers voordoet, dient dit te leiden tot groei van het subsidievolume, boven op de inflatiecorrectie. Momenteel is er echter geen sprake van groei van het aantal vrijwilligers.

Om ervoor te zorgen dat politici een waarheidsgetrouw beeld van de werkelijkheid en complexiteit van het vrijwilligerswerk krijgen, is blijvende aandacht nodig voor het betrekken van politici bij vrijwilligerswerk. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van werkbezoeken. Deze werkbezoeken moeten goed georganiseerd worden. Ook moet vooraf bewust nagedacht worden over het doel van het bezoek voor de vrijwilligersorganisatie die wordt bezocht.

4. aanbevelingen

Op basis van het evaluatieproces en de achterliggende documenten is een aantal aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen zijn gericht aan de opdrachtgever, de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam. De dienst zal eerst adviezen inwinnen, en vervolgens een voorstel formuleren voor het college van Burgemeester en Wethouders.

1. De invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) kan een aangrijpingspunt zijn voor een meer directieve opstelling van de gemeente. De trend in Rotterdam tot nu toe is echter om niet te kiezen voor directe bemoeienis, maar voor het scheppen van voorwaarden. Tijdens de Conferentie leek de teneur betreffende de rol van de gemeente op dit algemene punt als volgt: 'Blijf stimuleren en voorwaarden scheppen en bewaar de autonomie van het vrijwilligerswerk. Kies daar gemeentebreed voor en wees daar duidelijk in'.
2. Bij de besluitvorming over het instellen dan wel het schrappen van banen in zogenaamde werkgelegenheidsprogramma's, zoals Melkertbanen en ID-banen, wordt rekening gehouden met de gevolgen voor het vrijwilligerswerk.
3. De gemeente zorgt voor een betere aansluiting van vraag naar en aanbod van ondersteuning, door vrijwilligersorganisaties meer invloed op de steunorganisaties te geven. Onderzocht dient te worden welke instrumenten hiervoor ingezet kunnen worden. Mogelijkheden daartoe zijn:
  - inzet van klantenpanels;
  - invloed van vrijwilligersorganisaties op de besturen van de steunorganisaties;
  - een experiment met het gebruik van strippenkaarten of geormerkte budgetten, waarmee organisaties zelf ondersteuning kunnen inkopen;
  - specifieke aandacht is nodig voor de afstemming van de behoefte aan digitale ondersteuning en ondersteuning op het gebied van werving en selectie.
4. Vereenvoudiging en uniformering van de regelgeving voor vrijwilligersorganisaties zijn noodzakelijk. Hieraan kan worden bijgedragen door:
  - de invoering van een vrijwilligerstoets of Vrijwilligers Effect Rapportage en een klachtenloket;
  - meer samenhang te creëren tussen regelgeving en beleidsbeslissingen van deelgemeenten;
  - regels beter op de praktijk van het vrijwilligerswerk te laten aansluiten;
  - grote organisaties de taak te geven kleine subsidies aan vrijwilligersorganisaties te verstrekken;
  - toekenning van subsidie in de vorm van schenkingen in plaats van kleine subsidies.
5. Een specifiek doelgroepenbeleid is niet nodig, indien de steunorganisaties het zich mede tot hun taak rekenen kwetsbare groepen te ondersteunen. Als enige uitzondering geldt de bevordering van de deelname van allochtonen in besturen van organisaties.
6. Hoewel investeren in relaties met bedrijven tot nu toe weinig heeft opgeleverd, moet daarmee worden doorgegaan:
  - de gemeente vervult een voortrekkersrol bij de samenwerking met bedrijven;
  - er komt een stedelijk punt, waar vraag en aanbod worden gecoördineerd en waar zowel vrijwilligers als profitorganisaties terecht kunnen met hun vragen;
  - vrijwilligersorganisaties krijgen training om zich naar bedrijven toe te presenteren, zodat meer resultaatgerichte samenwerking ontstaat.

7. De wijze waarop uitvoering gegeven is aan het vrijwilligersbeleid zoals vastgesteld door de gemeenteraad in 2001 naar aanleiding van het visiedocument Vrijwilligerswerk in 2015, blijkt laat en verbrokken met het vrijwilligersveld gecommuniceerd te zijn. Het gemeentebestuur zoekt naar wegen om de communicatie over beleidswijzigingen, vorderingen van de uitvoering van voorgenomen beleid en initiatieven aangaande vrijwilligerswerk te verbeteren. De volgende twee belangrijke, mogelijk zelfs afdoende stappen zouden kunnen zijn:

- 'vrijwilligerswerk' als aandachtsveld voor te schrijven aan de afdelingen communicatie van de betreffende diensten en afdelingen;
- de verzamelde informatie automatisch door te geven aan het centrale, particuliere stedelijke orgaan voor het vrijwilligerswerk, te weten inZ.

8. Het ingezette proces van verbetering van de dienstverlening aan vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers moet doorgaan. Samenwerking, kwaliteit, innovatie en digitalisering zijn daarbij sleutelbegrippen.

Noten

1. Een formele beleidscyclus bestaat uit vier opeenvolgende fasen: voorbereiding, bepaling of vaststelling, uitvoering en evaluatie.
2. Vrijwilligerswerk in 2015. Een Rotterdams visiedocument; Instituut voor Publiek en Politiek; januari 2000.
3. Bron: Vrijtijdsomnibus 'Rotterdammers in hun vrije tijd 2005'; Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS); projectnummer 05-2453; in opdracht van de dienst Sport en Recreatie en de Bestuursdienst van de Gemeente Rotterdam; juni 2006. Door afronding tellen de vermelde percentages op tot 99% in plaats van 100%.
4. zie noot 2.
5. Raadstuk 2001-530; raadsvergadering 12 juli 2001.
6. zie noot 2.
7. Vrijwilligersbeleid in Rotterdam, Haec Libertatis Ergo; opgesteld door de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam; raadstuk 2640.230.98.15; 1998.
8. zie noot 2.
9. zie noot 5.
10. Subsidieverlening Stedelijk Welzijn; dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam; juni 2002.
11. Actieprogramma Ouderenbeleid; dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam; 2005.
12. Relevante trends in het vrijwilligerswerk 2020; Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS); projectnummer 05-2426; in opdracht van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam; januari 2006.
13. Waar gesproken wordt over 'de gemeente' wordt de stedelijke en deelgemeentelijke overheid bedoeld, tenzij anders vermeld.
14. zie noot 2.
15. zie noot 5.
16. Aanbiedingsbrief Actieprogramma Ouderenbeleid, kenmerk 05/703, 1 november 2005.
17. zie noot 7.
18. zie noot 11.
19. zie figuur 8, pagina 24.
20. PowR: Platform ontwikkeling welzijn Rotterdam.
21. De ondersteuning voor het Rotterdamse vrijwilligerswerk in 2015; L. Meijs en B. Delleman; juli 2002.
22. Voor meer informatie over de Wmo, zie www.rotterdam.nl/wmo. U kunt zich ook aanmelden voor de nieuwsbrief over de invoering van de Wmo

van de gemeente Rotterdam door een e-mail te sturen aan wmo@sozawe.rotterdam.nl.

23. Bron: Analyse op basis van verkennende gesprekken Rotterdam Toekomst Vrijwilligerswerk.
24. De schatting van 90.000 mantelzorgers in Rotterdam is gebaseerd op uitkomsten van landelijk onderzoek van het SCP (Ondersteuning aan mantelzorgers, SCP 2003). Het landelijk aandeel dat aan mantelzorg doet is ook van toepassing geacht voor Rotterdam, en dat levert 90.000 Rotterdamse mantelzorgers op. Volgens het SCP (Mantelzorg in getallen, SCP 2003) verricht 80% van de mantelzorgers de zorg buiten het eigen huishouden. Dat zou voor Rotterdam zo'n 72.000 mantelzorgers van dit type opleveren. Op basis van de Vrijetijdsomnibus 2005 (VTO) van het COS kan een poging worden gewaagd deze groep ook op een andere manier voor Rotterdam te schatten. In de VTO worden vragen gesteld over onder meer vrijwilligerswerk en informele hulp. Ook wordt naar het soort informele hulp gevraagd. Op basis van de aanname dat mantelzorg buiten het eigen huishouden die informele hulp is die òf lichamelijk en/of huishoudelijk werk betreft òf, geestelijke of psychische hulp òf het brengen van ontspanning kan dat deel van de mantelzorgers worden geschat op 80.000. Als ook in Rotterdam geldt dat 80 procent van de mantelzorgers buiten het eigen huishouden de zorg verricht zou het totaal aantal mantelzorgers

in Rotterdam op ongeveer 100.000 uitkomen. De methode om via het landelijk SCP onderzoek het aandeel mantelzorgers tot een schatting van het aantal mantelzorgers in Rotterdam te komen leverde 90.000 mantelzorgers op, versus 100.000 op basis van het VTO. Deze resultaten liggen, gezien de onzekerheden in de schattingsmethoden, behoorlijk dicht bij elkaar liggen en vormen dus met elkaar de bevestiging dat het aantal mantelzorgers in Rotterdam zeer waarschijnlijk in deze orde van grootte zal liggen. Voor betrouwbaardere cijfers over mantelzorgers in Rotterdam lijkt het een goed idee om in de volgende VTO ook een aantal vragen over mantelzorg op te nemen. Dan kan niet alleen beter worden vastgesteld hoeveel mantelzorgers er in Rotterdam zijn, maar zijn ook direct meer gegevens over de mantelzorgers bekend en kunnen bovendien aanvullende vragen gesteld worden.

25. zie noot 7.
26. zie noot 12.
27. zie noot 11.
28. Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2005, Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005, Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS); projectnummer 05-2455; in opdracht van de dienst Sociale Zakken en Werkgelegenheid van de Gemeente Rotterdam; maart 2006.

Bijlagen

1. Definities voor Tussenbalans Vrijwilligerswerk in 2015
2. Deelnemers Evaluatiebijeenkomst, Conferentie en Stuurgroep

Bijlage I - definities voor Tussenbalans Vrijwilligerswerk in 2015

Autonom vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk vanuit een zelfstandige vrijwilligersorganisatie met een eigen bestuur. In tegenstelling tot ingebouwd vrijwilligerswerk is bij autonoom vrijwilligerswerk zelden een beroepskracht werkzaam.

Burgerinitiatieven

Beginnend vrijwilligerswerk, activiteiten die burgers uit ideële overwegingen en uit eigen beweging ontplooiën en die een meerwaarde voor de gemeenschap hebben. Die burgers kunnen lid zijn van of werkzaam zijn bij een ideële organisatie. Het gaat erom dat zij hun initiatief uit zichzelf nemen, zonder financiële prikkel of beloning⁽¹⁾.

Flexvrijwilliger

Een vrijwilliger die niet regelmatig of op vaste tijden beschikbaar is en daardoor voor korte en afgeronde werkzaamheden kan worden ingezet.

Informele activiteiten

Onbetaald en onverplicht werk in ongeorganiseerd verband, niet op basis van wederkerigheid, ten behoeve van personen buiten het eigen huishouden. Bestaat meestal uit persoonlijke zorg en wordt daarom ook vaak informele hulp genoemd. Voorbeelden zijn burenhulp en verzorging van ouders die niet inwonen.

Informele activiteiten / informele hulp

Onbetaald en onverplicht werk in ongeorganiseerd verband, niet op basis van wederkerigheid, ten behoeve van personen buiten het eigen huishouden. Bestaat meestal uit persoonlijke zorg en wordt daarom ook

vaak **informele hulp** genoemd. Voorbeelden zijn burenhulp en verzorging van ouders die niet inwonen⁽²⁾.

Ingebouwd vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk dat onderdeel uitmaakt van een professionele organisatie, bijvoorbeeld bij clubhuizen en verzorgingstehuizen. Zie ook autonoom vrijwilligerswerk.

Maatschappelijke activering

Vrijwilligerswerk en de ondersteuning ervan op levensbeschouwelijke grondslag.

Maatschappelijke stage

Een maatschappelijke stage heeft als doel leerlingen als onderdeel van het onderwijsprogramma ten behoeve van hun ontwikkeling een vorm van buitenschools leren te bieden. Door het doen van vrijwilligersactiviteiten maken de leerlingen actief kennis met allerlei aspecten van de samenleving. Hierdoor wordt positief bijgedragen aan het vergroten van hun maatschappelijke betrokkenheid, hun besef voor waarden en normen en wordt actief burgerschap gestimuleerd⁽³⁾.

Mantelzorg

Onbetaalde, niet formeel georganiseerde zorg voor anderen. Voor zover deze anderen buiten het eigen huishouden vallen, valt mantelzorg ook onder informele activiteiten⁽⁴⁾. In navolging van de discussie rondom de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in Rotterdam, wordt als verdere specificatie

gehanteerd 18 jaar en ouder, langer dan 3 maanden en of meer dan 8 uur per week.

Onbetaald werk

Het geheel van vrijwilligerswerk en informele activiteiten⁽⁵⁾.

Sociale activering

De beleidsmatige inspanning om mensen met een uitkering tot zinvolle activiteiten, anders dan betaalde arbeid, te bewegen. Dit kan vrijwilligerswerk zijn, maar ook informele hulp of persoonlijke ontwikkeling in de vorm van cursussen.

Steunorganisatie

Productie-eenheid die vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties adviseert, informeert, opleidt, begeleidt, ondersteunt of faciliteiten ter beschikking stelt, dan wel gezamenlijke belangen behartigt. Deze organisaties worden ook tweedelijnsorganisaties, koepelorganisaties of service-instituten genoemd⁽⁶⁾.

Vacaturebank

Specifieke adviesfunctie van een steunorganisatie: het bemiddelen tussen vacatures en kandidaten voor vrijwilligerswerk⁽⁷⁾. Soms is bemiddelen passief: het registreren van vacatures en kandidaten voor vrijwilligerswerk. Daarnaast is een brede variatie van intensievere matching mogelijk.

Vrijwillige inzet

Verzamelterm voor informele activiteiten en vrijwilli-

gerswerk, waarbij de grenzen van onbetaald, onverplicht, georganiseerd en niet-wederkerig worden opgerekt.

Vrijwilligersbeleid

1. Gemeentelijk beleid gericht op uitvoerend vrijwilligerswerk.
2. Gemeentelijk beleid gericht op steunorganisaties.
3. Beleid van organisaties gericht op de eigen vrijwilligers, bijvoorbeeld over de rechtspositie en onkostenvergoedingen.

Vrijwilligersorganisatie

Organisatie waar meer dan de helft van de werkzaamheden, uitgedrukt in uren, door vrijwilligers wordt verricht⁽⁸⁾.

Vrijwilligerswerk

Werk voor andere mensen, organisaties of de samenleving dat **onbetaald, onverplicht** en in enig **georganiseerd** verband wordt verricht⁽⁹⁾.

> Werk

Passief lid zijn van een vereniging, genootschap, organisatie, is geen vrijwilligerswerk. Ook werken in een ID-baan is geen vrijwilligerswerk. Onbetaald overwerk kan wel vrijwilligerswerk zijn.

> Onbetaald

Een onkostenvergoeding is geen betaling. Er zijn twee systemen voor het vergoeden van onkosten:

1. werkelijk gemaakte kosten op basis van declaraties.

2. op basis van afkoopbedragen.

In het eerste geval is het altijd onbetaald. In het tweede geval wordt het als een betaling beschouwd als de vergoedingen hoger zijn dan het minimumloon.

> Onverplicht

Drang mag, dwang niet. In Rotterdam betekent dat, dat het werken in een klassiek Onbenutte Kwaliteiten (OK)-traject als vrijwilligerswerk wordt beschouwd en maatschappelijke stages bij inburgering niet.

> Georganiseerd

Dit hoeft geen rechtspersoon te zijn. Ieder los verband valt onder deze definitie. Ook bestaansduur en aantal vrijwilligers van de instelling zijn niet relevant. Voor vrijwilligerswerk geldt de minimumleeftijd van 15 jaar. Dit is de arbeidsgerechtigde leeftijd en ook de minimumleeftijd voor de collectieve vrijwilligersverzekering. Er is geen maximumleeftijd. Het COS hanteert om onderzoekslogistieke redenen leeftijdsgrenzen van 13 tot en met 75 jaar. Dit heeft geen effect op de onderzoeksresultaten.

Zapvrijwilliger

Vrijwilliger die relatief kort, bijvoorbeeld maximaal een jaar, verbonden wil zijn aan een organisatie.

Zelforganisatie

Vrijwilligersorganisatie door en voor een specifieke doelgroep, bijvoorbeeld allochtone vrouwen of jongeren, met belangenbehartiging als doel.

Noten bij bijlage I

1. Uit: Initiatieven voor duurzaamheid, ideeën en tips voor initiatiefrijke burgers en raadsleden; Instituut voor Publiek en Politiek; 2003.
2. Uit: Vrijwilligersbeleid in Rotterdam, Haec Libertatis Ergo; opgesteld door de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, gemeente Rotterdam; raadsstuk 2640.230.98.15; 1998.
3. Uit: Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs 2005 en 2006; Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; VO/S&O-2005/11930; april 2005.
4. zie 2.
5. idem.
6. idem.
7. idem.
8. Rotterdamse definitie.
9. Deze definitie is van de Interdepartementale Commissie Vrijwilligers, 1990

Bijlage 2 - deelnemers Evaluatiebijeenkomst, Conferentie en Stuurgroep

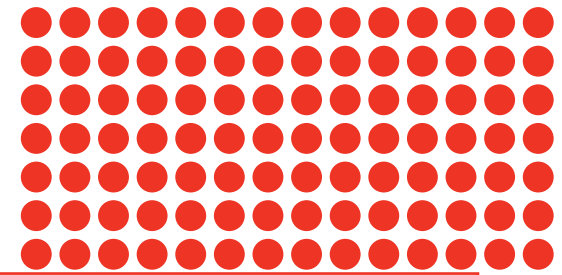
Evaluatiebijeenkomst

1. dhr. R. Bellekom, Deelgemeente Prins Alexander
2. mevr. T. Bijpost, CVD Stap
3. dhr. M. Bik, COS
4. mevr. L. van Blijswijk, CVD Stap
5. dhr. G. Broeseliske, BSW
6. dhr. A. Brussee, GGD
7. mevr. J. Dekker, Deelgemeente IJsselmonde
8. dhr. A. van Diemen, SoZaWe
9. dhr. M. van de Donk, Deelgemeente Noord
10. mevr. I. van Donkelaar, LOV
11. dhr. M. van der Eerden, SBAW
12. mevr. L. Hamoen, St. Franciscus Gasthuis
13. dhr. Hamidi, Vereniging Ettahoud
14. mevr. S. Hijman, Bestuursdienst
15. dhr. F. Hilgers, BOSSR
16. mevr. M. van den Hoek, SoZaWe
17. dhr. R. de Jong, PROXY
18. mevr. A. Moll, Pluspunt
19. mevr. M. van den Oever,
Tennisvereniging Alexanderstad
20. dhr. M. Rensen, JOS
21. dhr. M. Roos, SVR
22. dhr. B. Seali, Train/MCP
23. mevr. E. Sloot, Volkskracht
24. mevr. R. Smit, SoZaWe
25. mevr. L. Steijnmeijer, Mara
26. mevr. S. Statia, Bestuursdienst
27. mevr. N. Vis, Thermiek
28. mevr. A. de Wit, CVD Stap
29. mevr. S. Witte, Deelgemeente Noord

Conferentie

1. dhr. B. Andriessen, CVD Stap
2. mevr. A. Bakker, De Heuvel
3. dhr. Z. Baran, PvdA
4. dhr. R. Bhugwansing, Stimulans
5. dhr. M. Bik, COS
6. mevr. X. van den Bleek, PROXY
7. mevr. L. van Blijswijk, CVD Stap
8. dhr. R. Boegheim, CVD Stap
9. mevr. I. Bolhuis, De Heuvel
10. mevr. K. Braat, Mara
11. mevr. C. den Brinker, CVD Stap
12. mevr. L. van den Bulk, Pot met Goud op Zuid
13. mevr. R. Bult, Deelgemeente IJsselmonde
14. mevr. T. van der Burg, SBAW
15. dhr. G. den Burger, Speeltuinenvereniging
Afrikaanderplein
16. mevr. G. Carron, Train/MCP
17. mevr. Ceijntje, Kibra Barera
18. dhr. Y. Cheung, Wah Fook Wui
19. mevr. J. Clement, JOS
20. mevr. M. Dadvar, SVOR
21. mevr. J. Dekker, Deelgemeente IJsselmonde
22. dhr. A. van Diemen, SoZaWe
23. dhr. E. van Dijk, Train/MCP
24. mevr. S. Dijkers, Slechts op Bezoek
25. dhr. M. van de Donk, Deelgemeente Noord
26. dhr. M. Donker, PROXY
27. mevr. I. van Donkelaar, LOV
28. mevr. R. Duivenvoorde, Charlois Welzijn
29. dhr. M. van der Eerden, SBAW
30. dhr. P. van Eijnsbergen, Scouting Rotterdam

31. mevr. Y. Frank, SoZaWe
32. mevr. M. Gagestein-Nieuwstad, SVR
33. dhr. P. Gouw, BSW
34. dhr. E. Habben Jansen, IPP
35. dhr. K. Haga, JOS
36. dhr. Hamidi, Vereniging Ettahoud
37. mevr. M. Hehenkamp, Matchpoint Betrokken
Ondernemen
38. dhr. J. Heideman, Cosbo
39. dhr. J. La Heij, Steunpunt Scouting Rotterdam
40. mevr. L. Heykoop
41. mevr. S. Hijman, Bestuursdienst
42. dhr. J. Hoefnagels, Onbenutte Kwaliteiten
43. mevr. M. Huyts, CVD
44. dhr. K.R. de Jong, PROXY
45. mevr. T. de Jong, Deelgemeente Noord
46. mevr. S. Kamerbeek, CIVIQ
47. dhr. M. Kasmi, SPIOR
48. dhr. E. Kelholt, Deelgemeente IJsselmonde
49. mevr. K.J. Kock, Welkom in Rotterdam
50. mevr. P. Koopmans, IJsselland Ziekenhuis
51. mevr. M.A. Kooren, Bellydance Foundation
52. mevr. H. de Kruijf, KSA
53. dhr. F. van der Kuijl, Bellydance Foundation
54. dhr. S. Lenos, IPP
55. mevr. H. Loos, PROXY
56. dhr. R. Lugten, SBAW / OMO 010
57. mevr. J. van Leijenhorst, De Heuvel
58. dhr. L. Martijn, Deelgemeente Charlois
59. mevr. P. McMullen, Oogziekenhuis Rotterdam
60. dhr. F. van der Meijden, UVV
61. mevr. A. Moll, Pluspunt

62. mevr. E. Montero, Casa Tiberias
63. dhr. B. Mos, Maaskringgroep
64. mevr. M. van den Oever, Tennisvereniging Alexanderstad
65. mevr. C. Ortega-Martijn, BeComU
66. mevr. J. Oussoren, Droomtheater
67. mevr. W. Petersen, KSA
68. mevr. A. Pleysier, Slachtofferhulp Nederland
69. mevr. N. Poppelier, De Heuvel
70. dhr. R. Ramcharan, FORUM
71. mevr. A. Ras, Vereniging van Bewonersraden Hoogvliet
72. dhr. M. Rensen, JOS
73. dhr. F. Rodrigues, Funla
74. mevr. W. Roode, Helping Hands
75. dhr. M. Roos, SVR
76. dhr. I. Salman, SVOR
77. mevr. M. Sanchez, Casa Tiberias
78. heer M. Schilten, SVR
79. mevr. C. Scholten, NIZW
80. mevr. L. Schouwenburg, PBR
81. dhr. H. Schreutelkamp
82. dhr. P. Schuiten (dagvoorzitter)
83. mevr. M. Schweitzer, Deelgemeente Alexander
84. dhr. B. Seali, Train/MCP
85. mevr. L. Selle, Landelijke UVV
86. mevr. E. Sital, SoZaWe
87. mevr. I. Slee, IJsselland Ziekenhuis
88. mevr. E. Sloom, Volkskracht
89. dhr. A. Smits
90. mevr. R. Smit, SoZaWe
91. mevr. S. Soedamah, Big Brothers Big Sisters of

- Rotterdam
92. mevr. B. Soekhai, Hindoestaanse Vrouwen Rotterdam
93. mevr. L. Spruit, Oogziekenhuis Rotterdam
94. mevr. S. Statia, Bestuursdienst
95. mevr. L. van Staveren, RSG Maatschappelijke Betrokkenheids Commissie
96. mevr. L. Steijnmeijer, Mara
97. mevr. L. Stolwijk, IPP
98. mevr. M. Tamboer, Oogziekenhuis Rotterdam
99. mevr. B. Tavares, Casa Tiberias
100. mevr. D. Tewarie, Hindoestaanse Vrouwen Rotterdam
101. mevr. S. Thakoerdatsardjoe
102. dhr. E. Theunissen, SoZaWe
103. dhr. E. Torun, Schoolinternaat Het Centrum
104. dhr. U. Urhan, Train/MCP
105. mevr. R. Venstra, CVD Stap
106. mevr. T. Vermeulen, UVV
107. mevr. T. Versteeg, CVD Stap
108. mevr. J. Verwijs, GroenLinks
109. mevr. N. Vis, Thermiek
110. mevr. V. Vredeveld, Stichting Buurtwerk Alexander
111. mevr. G. Wagemaker, Charlois Welzijn
112. dhr. Waterman, Media en Netwerk
113. dhr. S. Wiese, SBAW
114. mevr. A. de Wit, CVD Stap
115. dhr. T. Zanen, OBR

Stuurgroep

1. mevr. X. van den Bleek, PROXY
2. dhr. A. van Diemen, SoZaWe
3. dhr. R. de Jong, PROXY
4. dhr. M. Rensen, JOS
5. dhr. M. Roos, SVR
6. mevr. L. Steijnmeijer, Mara
